



**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Biblioteki mniejszości niemieckiej w II Rzeczypospolitej - recenzja

Author: Barbara Kołodziej

Citation style: Kołodziej Barbara. (2013). Biblioteki mniejszości niemieckiej w II Rzeczypospolitej - recenzja. "Nowa Biblioteka" (Nr 2 (2013), s. 158-160).



Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).



UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH



Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego



Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Barbara Kolodziej
Biblioteka Teologiczna
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: barbara.kolodziej@us.edu.pl

**BIBLIOTEKI MNIEJSZOŚCI NIEMIECKIEJ W II RZECZYPOSPOLITEJ /
ZDZISŁAW GĘBOŁYŚ. – KATOWICE : WYDAWNICTWO UNIWERSYTE-
TU ŚLĄSKIEGO, 2012. – 534, [2] s. : il. ; 25 cm. – (PRACE NAUKO-
WE UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH, ISSN 0208-6336 ;
NR 2923). – ISBN 978-83-226-2035-9**

Zainteresowania naukowe Autora prezentowanej tu publikacji dotyczą m.in. problematyki bibliotek mniejszości polskiej na Litwie oraz bibliotek mniejszości niemieckiej w Polsce. Charakteryzowana książka stanowi zatem ważny element badań, w których Z. Gębołyś ukazuje fenomen kulturowy i polityczny, jakim była działalność bibliotek mniejszości niemieckiej w okresie międzywojennym, ich znaczenie w kultywowaniu i podtrzymywaniu tożsamości narodowej.

Praca składa się z trzynastu rozdziałów, rozpoczyna ją obszernie omówienie zatytułowane – Zagadnienia wstępne – na które składa się prezentacja przedmiotu i stanu badań, bazy źródłowej rozprawy, którą tworzą materiały archiwalne z archiwów polskich i niemieckich, prasa i czasopisma oraz bogate zbiory norm. Przedstawiając cele i założenia rozprawy, strukturę pracy oraz przyjęte metody badawcze Autor podjął próbę odtworzenia działalności bibliotek niemieckich w II Rzeczypospolitej, co wymagało wniknięcia nie tylko w ich dokumentację, lecz także w otoczenie, w którym funkcjonowały.

Merytoryczną część pracy otwiera analiza znaczenia bibliotek w życiu społeczności niemieckiej w XIX i XX w. ujęta w układzie geograficznym. Granice terytorialne wyznaczały skupiska ludności niemieckiej na Górnym Śląsku, Pomorzu i Wielkopolsce, a także mniej licznie w Galicji, Królestwie Kongresowym i Wołyniu. Szczególnego znaczenia w zakresie polityki bibliotecznej i w rozpowszechnianiu książki nabiera zorganizowana działalność państwowa, stowarzyszeniowa i kościelna, która obejmowała wszystkie obszary niemieckojęzyczne.

Badanie spisów powszechnych ze wszystkich państw zaborczych z przełomu XIX i XX w. pozwala na wyciągnięcie wniosków zawartych w rozdziale kolejnym, dotyczącym liczebności i rozmieszczenia mniejszości niemieckiej w II Rzeczypospolitej. Dane statystyczne i demograficzne omawianego okresu wskazują, że mniejszość ta plasowała się na piątym miejscu po Ukraińcach, Żydach, Rusinach i Białorusinach zamieszkujących obszar ziem polskich wchodzących w skład II Rzeczypospolitej. Była to również – zaznacza Gębołyś – społeczność podzielona i silnie zróżnicowana pod względem społecznym, wyznaniowym, etnicznym i historycznym.

Przedstawiając ogólną charakterystykę bibliotek mniejszości niemieckiej ukazano jednocześnie kształt i formy organizacyjne bibliotekarstwa niemieckiego. Wyróżniono trzy główne jego rodzaje: bibliotekarstwo oświatowe, bibliotekarstwo szkolne i bibliotekarstwo naukowe. Typologia ta została przyjęta ze względu na użytkowników bibliotek, profil księgozbiorów oraz fakt, że tego typu działających na rzecz ludności niemieckiej w II Rzeczypospolitej bibliotek było najwięcej.

W rozdziale zatytułowanym – *Polityka kulturalna i biblioteczna mniejszości niemieckiej* – podjęto próbę zrekonstruowania niemieckiej polityki kulturalnej, a dalej bibliotecznej, wobec mniejszości niemieckiej, w której główną rolę odgrywały niemieckie agendy rządowe oraz niemieckie Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Na działalność organizacyjną, oświatową, kulturalną, religijną, gospodarczą i polityczną społeczność niemiecka w ówczesnej Polsce otrzymywała pomoc finansową z Niemiec. Właśnie dzięki takim dotacjom zakładano nowe biblioteki, wspierano już istniejące, w których księgozbiory rozrastały się i przybywało coraz lepiej wykształconej kadry bibliotecznej.

Podstawy prawne i finansowe funkcjonowania bibliotek, relacje Kościoła i państwa oraz akty normatywne dotyczące szkolnictwa niemieckiego omówiono w kolejnej części pracy. Szczegółowo przeanalizowano strukturę wydatków bibliotecznych z uwzględnieniem podziału środków finansowych na zakup dokumentów i wyposażenie bibliotek, utrzymanie tych placówek oraz wydatki osobowe i płace pracowników.

W rozdziale *Organizacja, budowa i struktura księgozbiorów* przybliżono odbiorcom różne rozwiązania organizacyjne stosowane w bibliotekach mniejszości niemieckiej (oświatowych, naukowych i szkolnych). Zaprezentowano w nim wielkość księgozbiorów (z wykorzystaniem dokumentacji bibliotecznej), a także zajęto się strukturą treściową zasobów, personelem, realizowanymi zadaniami, wyposażeniem i technologią pracy. Osobny rozdział poświęcono udostępnianiu zbiorów, poziomowi czytelnictwa oraz sposobom kształtowania się zainteresowań czytelnicznych.

W części pracy dotyczącej aktywności zawodowej bibliotekarzy mniejszości niemieckiej oraz aktywności bibliotecznej niebibliotecznych

instytucji, nakreślono biogramy wybranych pierwszoplanowych postaci niemieckiego bibliotekarstwa, którymi byli bibliotekarze kierujący związkami bibliotek niemieckich. Wyróżniono również następujące instytucje biorące udział w życiu kulturalno-oświatowym w II Rzeczypospolitej: Kościoły, szkoły, spółdzielnie oraz instytucje finansowe.

Dalsze badania przedstawiono w rozdziale *Aktywność kulturalno-oświatowa i biblioteczna organizacji pozabibliotecznych*. Na pierwszy plan wysuwają się organizacje polityczne o zasięgu ogólnopolskim, jak i stowarzyszenia regionalne. Istotną rolę w upowszechnianiu języka niemieckiego i niemieckiej kultury odegrały ruchy: śpiewaczy i muzyczny oraz teatralny, sportowy, gimnastyczny i zawodowy. Niemcy tworzyli przy organizacjach, stowarzyszeniach i związkach samodzielne biblioteki, mimo istnienia dobrze funkcjonujących bibliotek światowych, szkolnych i naukowych.

W kolejnej części poruszono problem polityki narodowościowej państwa polskiego wobec tej mniejszości, która podlegała „falowaniu”, tj. przechodzeniu od stanu łagodności w stan represyjny. Nie odnotowano zjawiska integracji między bibliotekarzami polskimi i niemieckimi, obie społeczności żyły obok siebie, ale nie ze sobą.

W rozdziale ostatnim – *Biblioteki pozostałych mniejszości narodowych w Polsce międzywojennej* – zamieszczono w celach porównawczych syntetyczne omówienie stanu bibliotek innych mniejszości narodowych: ukraińskiej, żydowskiej, białoruskiej, litewskiej, czeskiej, rosyjskiej oraz bibliotek w wolnym mieście Gdańsku. Spośród wszystkich mniejszości przebywających na ziemiach II Rzeczypospolitej, mniejszość niemiecka miała najzasobniej wyposażone biblioteki i najlepiej opracowaną ich strukturę organizacyjną i funkcjonalną.

Praca Z. Gębołysia jest obszernym kompendium przygotowanym na archiwalnym materiale i dokumentach źródłowych, mogącym służyć do dalszych badań źródłowych, statystycznych, historycznych i bibliologicznych. Adresatami książki są bibliotekoznawcy, w szczególności historycy bibliotek, szeroko rozumiane środowisko historyków, zwłaszcza tych zajmujących się historią współczesną, w tym stosunkami polsko-niemieckimi. Potencjalnymi odbiorcami mogą też być czytelnicy spoza kręgu profesjonalnego, ale interesujący się historią oraz próbujący zrozumieć zawiłości egzystencji mniejszości narodowych w okresie międzywojennym.